

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема:

*Оцінка стану домогосподарств в економічних метриках:
зміна добробуту, соціальні ефекти
й економічна нерівність*

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»

Завідувач кафедри: _____ / Карінцева О. І. /

Керівник роботи: _____ / Сабадаш В. В. /

Виконавець: _____ / Загорулько А. А. /

П.І.Б.

Група:

ЕПН-71

шифр

Зміст

Анотація.....	3
Summary.....	5
Вступ	7
1. Рівень життя і добробут як економічні категорії	8
1.1 Економіко-соціальні аспекти рівня життя і досягнутого рівня добробуту домогосподарств	8
1.2 Економічні оцінки рівня життя в Україні (2015-2021 рр.).....	11
2. Державна політика підтримки домогосподарств.....	16
2.1 Економіко-організаційні і законодавчі аспекти підтримки домогосподарств у період рецесії	16
2.2 Реалізація програм підтримки домогосподарств: напрями, особливості, ресурси.....	18
3. Оцінка економіко-соціальної ефективності державних і приватних програм підтримки домогосподарств	20
3.1 Тарифна й бюджетна політика.....	20
3.2 Економіко-соціальні можливості і ризики програм підтримки домогосподарств і бізнесу.....	22
Висновки	25
Список використаної літератури	26

Анотація

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра: 25 стор. основного тексту, 28 стор. – загальний обсяг роботи, три розділи, 5 рисунків, список використаної літератури.

Мета дослідження – оцінювання стану домогосподарств через економічні метрики, а саме: зміну добробуту, соціальні ефекти та економічну нерівність.

Об’єкт дослідження – економічні процеси функціонування домогосподарств, малого бізнесу в економіці України

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають між домогосподарствами, малим бізнесом і державою для забезпечення рівня і якості життя у період рецесії, викликаній пандемією коронавірусу.

При написанні роботи використано наукові методи дослідження: аналіз та синтез, статистичний, наукового абстрагування, узагальнений, експериментальний, логічний, спостережний.

У «Вступі» обґрунтовано актуальність тематики дослідження.

У розділі 1 «Рівень життя і добробут як економічні категорії» критично проаналізовано економіко-соціальні аспекти рівня життя українців та досліджено кошик споживача, як основний економічний критерій якості життя населення.

Розділ 2 «Державна політика підтримки домогосподарства» присвячено дослідженню економіко-фінансових механізмів і інструментів підтримки домогосподарств у період рецесії, націленості й результативності державних програм такої підтримки.

У розділі 3 «Оцінка економіко-соціальної ефективності держави і приватним програм підтримки домогосподарств» проведено критичний огляд і аналіз тарифної й бюджетної політик, програм підтримки малого й середнього бізнесу.

У роботі, виходячи із її мети, розв’язано такі завдання:

- досліджено основні аспекти рівня й якості життя населення;
- проведено критичний аналіз споживчого кошика;

- проведено опитування щодо рівня й якості життя;
- проведено оцінювання ефективності державних програм підтримки домогосподарств і малого бізнесу.

Інформаційною базою дослідження стали наукові статті, законодавчі й нормативні акти, звітність і документація щодо зарплат в Україні, навчальні посібники, інформаційні статті.

Ключові слова: економіка, домогосподарство, рівень життя, якість життя, опитування, добробут, рецесія, підтримка, бізнес, пандемія.

Summary

The structure and volume of the Bachelor's work: 25 pages of the main text, 28 pages – total volume of the work, three sections, 5 figures, list of References.

The purpose of the study is to assess the condition of households through economic metrics, namely: changes in welfare, social effects and economic inequality.

The object of research is the economic processes of functioning of households, small business in the economy of Ukraine

The subject of the study is the economic relations that arise between households, small businesses and the state to ensure the level and quality of life during the recession caused by the coronavirus pandemic.

In writing the work used scientific research methods: analysis and synthesis, statistical, scientific abstraction, generalized, experimental, logical, observational

The “Introduction” substantiates the relevance of the research topic.

Section 1 “Living standards and welfare as economic categories” critically analyses the economic and social aspects of living standards of Ukrainians and examines the consumer basket as the main economic criterion for the quality of life.

Section 2 “State policy of household support” is devoted to the study of economic and financial mechanisms and tools to support households in times of recession, the focus and effectiveness of government programs of such support.

In Section 3 “Assessment of economic and social efficiency of the state and private household support programs” a critical review and analysis of tariff and budget policies, programs to support small and medium-sized businesses

The work, based on its purpose, solves the following tasks:

- the main aspects of the level and quality of life of the population are studied;
- a critical analysis of the consumer basket;
- conducted a survey on the level and quality of life;

- the effectiveness of state programs to support households and small businesses was evaluated.

The information base of the study was scientific articles, laws and regulations, reporting and documentation on salaries in Ukraine, textbooks, information articles.

Key words: economy, household, standard of living, quality of life, survey, welfare, recession, support, business, pandemic.

Вступ

Добробут нашого суспільства напряму визначається рівнем розвитку вітчизняної економіки та тими трансформаційними процесам що його обумовлюють, а саме: глобалізація відносин, перехід на засади сталого розвитку, цифровізація та конвергенція та інше [43, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55].

Рівень життя населення є одним із основних соціально-економічних категорій. Який визначається загальним рівнем економіки країни, а не тільки матеріальним добробутом окремої людини.

Головна мета будь якої держави це підвищити добробут населення. Створити сприятливі умови для нормально життя. Розглянути що ж таке прожитковий мінімум, створити кошик споживача.

Через що Україна стикнулася з найбільшою рецесією за останні десятиріччя. У наслідок цього 9 млн. людей опинилися за межами бідності. Соціальний захист українців є пріоритетом діяльності Уряду.

Кабінет Міністрів України передбачив в бюджеті фінансову підтримку для українців.

Також уряд запровадив систему підтримки бізнесу, яка дозволить максимально зняти фінансове навантаження на підприємців у період карантинних обмежень.

1 Рівень життя і добробут як економічні категорії

1.1 Економіко-соціальні аспекти рівня життя і досягнутого рівня добробуту домогосподарств

Рівень життя населення – характеристика економічного добробуту населення і вимірюється, як реальний дохід на душу населення та кількість населення за межами бідності. Рівень життя населення залишається однією з основних соціально-економічних категорій. Він показує ступінь розвитку й задоволення потреб людини. Рекомендаціями ООН рівень життя – здоров'я, їжа, одяг, фонди, умови праці, зайнятість, освіта, соціальне забезпечення.

У сучасних дослідженнях (як вітчизняних, так і зарубіжних) виокремлюють два основних підходи до оцінювання рівня життя населення. Перша концепція, розглядає рівень життя як матеріальне становище населення. Основна увага приділяється визначенням раціональних норм споживання та відносності реального споживання цим нормам. Добробут кожної особи буде розглядатися через призму загальнонаціонального добробуту. Мета держави – збільшити обсяг обсяги виробництва і шляхом перерозподілу доходів у суспільстві забезпечувати вищий рівень задоволеності потреб. Друга концепція розглядає рівень життя не тільки в матеріальному плані, а й в умовах розвитку й життєдіяльності. Основна мета – створення умов для якісного життя та всебічного розвитку [1].

Розуміння рівня життя лише як матеріального добробуту не дає можливості повністю оцінити сучасні життєві стандарти, так як не охоплюють важливих аспектів життєдіяльності людини, які мають пряму залежність від рівня матеріального забезпечення родини. Дослідження всіх аспектів якості життя також є недоцільним. Оскільки приділяє увагу на ті складові, які не зазнали принципових змін протягом останніх років і не впливають на формування сучасних закономірностей.

Головна мета будь-якої держави це підвищувати рівень життя населення. Також створювати сприятливі умови для довгого, здорового і благополучного життя. Забезпечити економічне зростання і соціальну стабільність суспільства [1].

Домогосподарство у сучасних умовах – наймасовіший суб'єкт економічних відносин. В Україні на початок 2018 р. налічувалося близько 15 млн домогосподарств, які провадили важливі види економічної й соціальної діяльності [2]. Домогосподарства є власником значних матеріальних, фінансових та людських ресурсів і виконують у суспільному відтворенні важливі функції. Саме їх ресурси і їх споживання виступають чинниками економічного зростання.

Домогосподарство – господарство невеликої групи людей, як правило, об'єднаної родинними або дружніми зв'язками. Які проживають в одному помешканні, повністю або частково об'єднують свої доходи і майно, спільно ведуть домашнє господарство. У домогосподарства об'єднане все населення країни. Так як ця первинна, або базова, клітина організації господарської діяльності охоплює господарства не лише родин, а й одинаків.

Основі фінанси домогосподарства становлять їхні доходи, які формуються переважно в результаті економічної діяльності й соціальних трансфертів. В умовах ринкової економіки у джерелах доходів домогосподарств найвагомішу роль мають відігравати факторні доходи. Доходи від тих факторів виробництва, якими володіють домогосподарства, забезпечують економічну незалежність населення, базуються на власності, працездатності й активності, утворюють підґрунтя добробуту. Це соціальні трансферти (пенсії, стипендії, субсидії тощо), особливо різні пільги і допомоги. Надходження ставлять їх отримувача в залежність або від держави, або від інших благодійників, вони не сприяють формуванню у громадян відповідальності за власний добробут.

Важливим пріоритетом соціальної політики є підвищення рівня життя усіх верств населення. Метою держави мають бути кроки щодо зростання доходів громадян, забезпечення рівня життя. Адже визначає розмір прожиткового мінімуму держава. Україна визначає базовим державним соціальним стандартом.

Прожитковий мінімум буде визначатися на основі кошика споживача.

Кошик споживача – вартість стандартного набору товарів і послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості[3].

До кошику працездатного українця (на рік) з продуктів харчування входять:

- хліб пшеничний – 51,1 кг
- хліб житній – 28 кг
- борошно – 7,9 кг
- макаронні вироби – 4 кг, понад 15 кг різних круп
- картопля – 93,7 кг
- Капуста 21, 9кг
- помідори – 21,9 кг
- консервовані й сезонні – понад 50 кг
- фрукти – понад 60 кг
- соки – 55 л
- цукор – 23 кг
- мед – 1,1 кг
- кондитерські вироби – 6,1 кг
- соняшникова олія – 5,1 л
- яйця – 365 штук
- молочні продукти – понад 200 кг
- м'ясні продукти – понад 60 кг
- риба – 20 кг
- 100 г чаю
- Сіль – 3,3 кг
- пакунок лаврового листа.

Якщо ми розб'ємо ці норми на дні, то вийде досить неприглядна картинка. Не краща ситуація і з товарами першої необхідності. Пакунок туалетного мила, прального порошку 500 г, шампунь 250 гм, крем для взуття, тюбик зубної пасти, одна щітка, флакон одеколону, рулон туалетного паперу.

1.2 Економічні оцінки рівня життя в Україні (2015-2021 рр.)

Рівень та якість життя характеризується досягнутим за певний проміжок часу задоволення різних потреб населення.

Рівень якості життя населення потребує запровадження та дотримання високих соціальних стандартів. Він є однією з основних функцій соціального захисту населення.

Рівень життя постійно змінюється і це буде залежить від стану економіки держави. На сьогоднішній день економічна ситуація впливає на рівень життя України. Системний аналіз країни дає змогу зрозуміти про макроекономічні диспропорції що виникають в наслідок гіперінфляційних потрясінь. Вони в кризових стагнацій призвели до великих втрат життєвого рівня.

Рівень та якість життя населення є показником результативності соціальної політики держави. Соціальна політика України буде базуватися переважно на категорійних принципах надання допомоги. Допомоги надаються виключно адресним засадам (з перевіркою доходів одержувачів). Загальні видатки на соціальний захист в Україні становить менш ніж 1 % від загальних. Порівняно з країнами ЄС (12-15 %) цей показник занадто малий. Україна в даний час опинилася за межами економічного і соціального прогресу. Відсутність збалансованості між соціальними видатками та економічним зростанням, національна економіка не може повністю забезпечити зобов'язання держави. Прийняті суперечливі нормативні акти у сфері соціального захисту, соціального забезпечення. Крім цього законодавство встановлює більше різноманітних пільг, витрат, послуг ніж це потрібно.

Розміри різних видів допомоги є невисокими. Вони не перевищують розміри прожиткового мінімуму. Сім'ї, які будуть належати до найбільшого населення одержують, менше всіх допомоги, ніж середньостатистична сім'я. Дані за останні роки показують, що держава перебуває серед країн з високою бідністю. Подолання бідності залишається не вирішеним на сьогоднішній день.

Із найвищим рівнем доходів 30 % сімей вони себе вважають бідними, показано на рис. 1.1, хоча мають різні грошові доходи, пільги тощо, понад 5.5 тис. грн. на особу в місяць. Люди з таким доходом складають більшість серед тих, хто назвав себе середнім або не бідним.

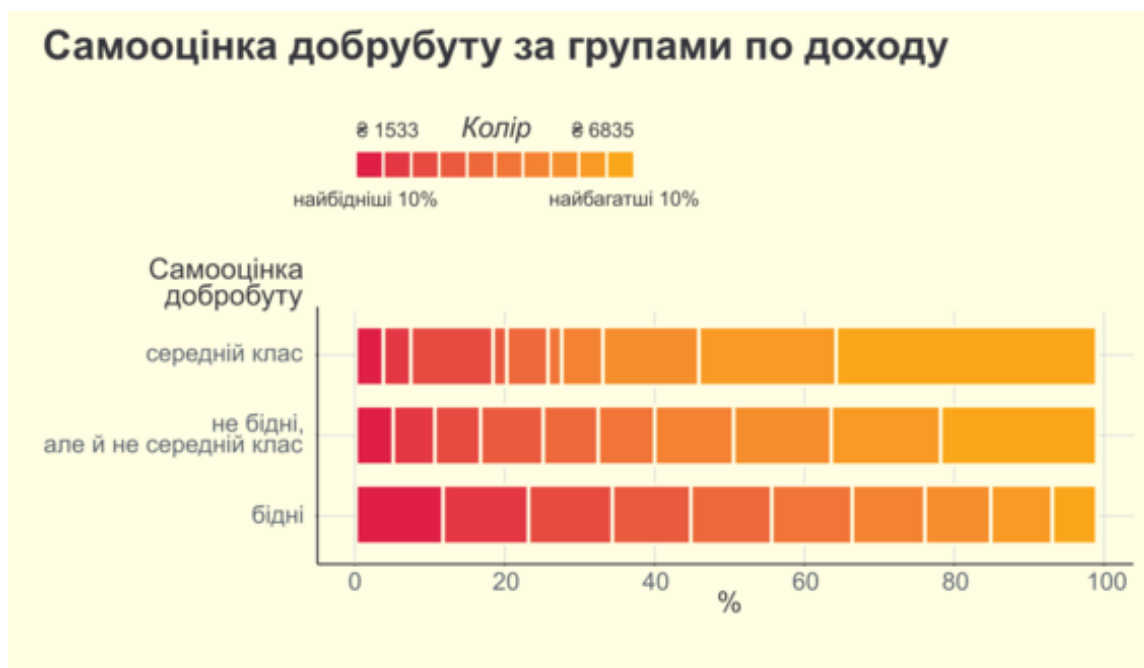

Рисунок 1.1 Самооцінка добробуту за групами по доходу

За даними опитування Центру Разумкова, у період 2019 р. 45 % опитаних відносили себе до середнього класу. Інший відсоток людей були нижчим, робітничим та вищим класом.

У Центрі Разумкова за даними опитування розробили прості критерії середнього класу:

- це люди, які оцінюють свій дохід, як «у цілому вистачає на життя»;
- люди, які мають вищу або середню освіту;
- люди, які відчують спільність інтересів із середнім класом;
- люди, які мають можливість подорожувати;
- люди, які мають у своєму оточенні теж середній клас.

Також Центр Разумкова провів опитування щодо місячного доходу, який би дозволяв відчувати себе середнім класом. За останніми даними 2019 р., до нижчого класу людей відносяться 23 %.

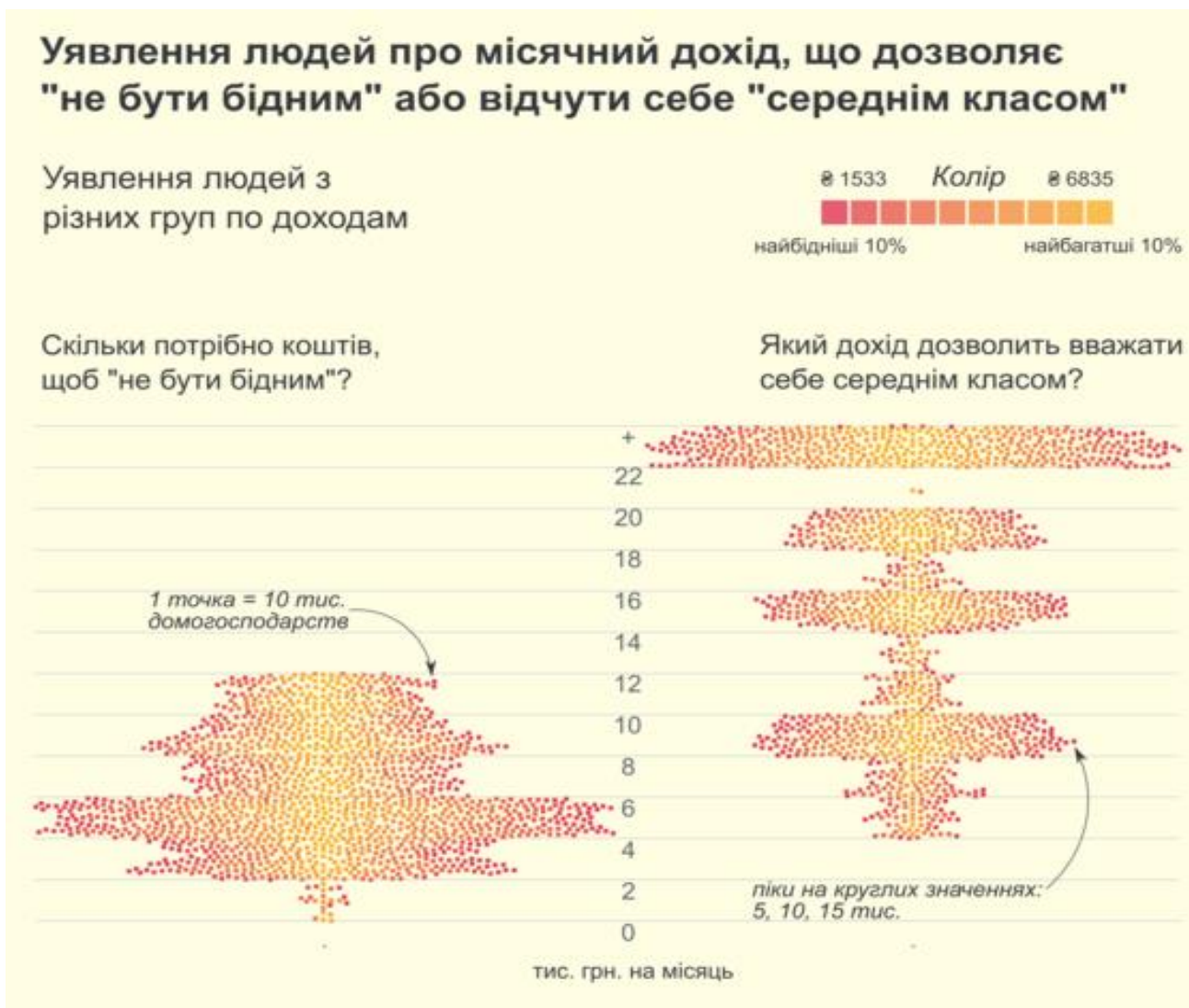

Рисунок 1.2 Розподіл домогосподарств за розміром середнього грошового доходу (грн), який домогосподарство вважає достатнім, щоб не відчувати себе бідними / жити, як середній клас

Скільки ж грошей потрібно, щоб ми не вважали себе бідними та стали середнім класом? В опитуванні на це питання люди відповідали, що понад 22 тис грн/міс. на одну людину. Логічно, що уявлення про стандарти життя ми маємо пов'язувати із реальним життям.

Насамперед, слід дізнатися у населення, куди потрібно витратити більше грошей.

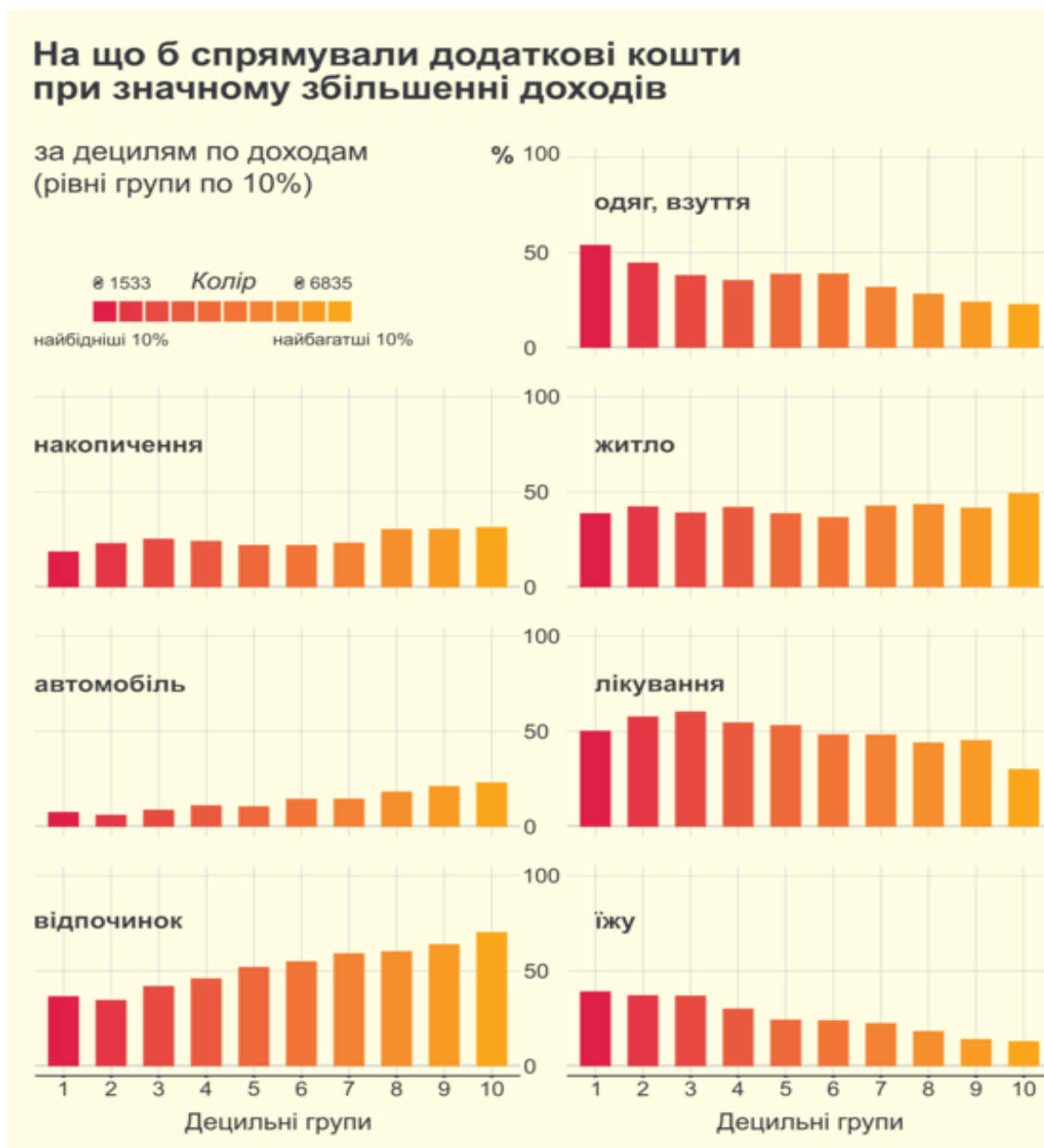

Рисунок 1.3 Витрати українців за економічними групами

Із рисунку видно, що більшість доходів спрямовується на накопичення, авто чи відпочинок. Інші дані рисунку показують загальні потреби людей: одяг, житло, лікування, їжа.

І останнє питання – хто ж повинен забезпечити добробут?

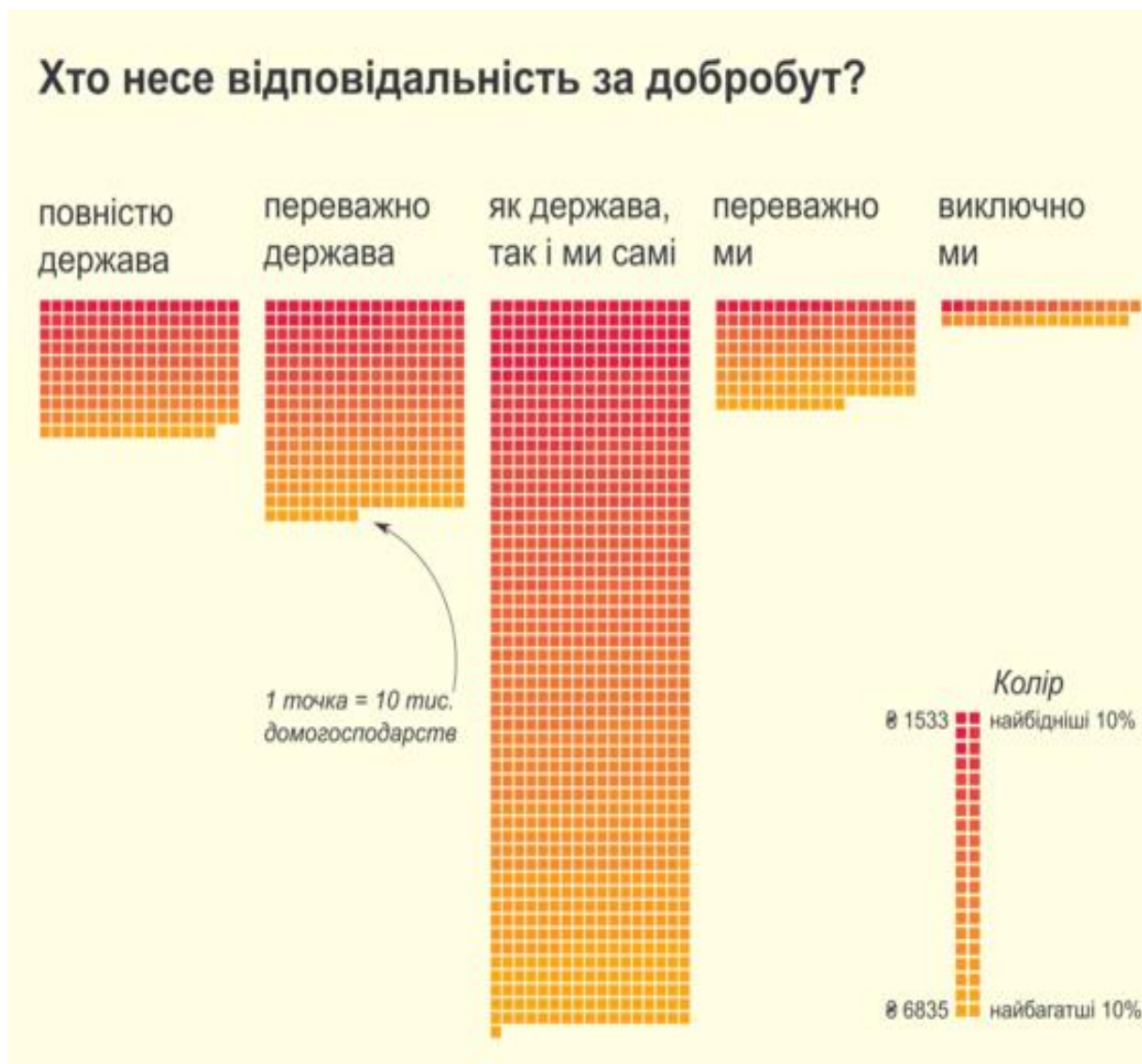

Рисунок 1.4 Думка домогосподарств, хто несе відповідальність за добробут

Як свідчить опитування, українці покладають відповідальність за рівень їх добробуту на себе й державу.

2 Державна політика підтримки домогосподарств

2.1 Економіко-організаційні і законодавчі аспекти підтримки домогосподарств у період рецесії

Через пандемію Україна стикнулася із найгіршою рецесією за останнє десятиріччя, як і світ у цілому. Унаслідок понад 9 млн людей опинилися в бідності. За даними, з початком пандемії понад 80 % домогосподарств втратили доходи і 40 % сімей принаймні один член родини втратив роботу [5].

Соціальний захист українців є пріоритетом діяльності Уряду. Кабінет Міністрів України передбачає в бюджеті наступну фінансову підтримку:

- із 1 квітня 2021 р. – щомісячна виплата в розмірі до 500 грн пенсіонерам старше 80 років і розмір пенсії яких не перевищує 9 205 грн;
- проведення індексації пенсій з травня 2021 р. на 11 %. Середній розмір підвищення становитиме 260 грн;
- встановлення мінімальної пенсійної виплати в розмірі 2100 грн особам, які мають страховий стаж 30 років для жінок і 35 років для чоловіків.

Крім цього, також буде здійснена одноразова допомоги у сумі 1 000 грн окремим категоріям населення, зокрема пенсіонерам. Розмір пенсії яких не перевищує 5 000 грн.

Чи допомагає держава людям, що залишилися без роботи через карантин? Так, звісно. Для цього потрібно звернутися за допомогою до державної служби зайнятості, за фінансовою допомогою.

Уряд 24 квітня 2021 р. на позачерговому засіданні прийняв постанову «Про виділення коштів для надання фінансової допомоги». Фонд виділяє 6 млрд грн, а також затвердили порядок використання зазначених коштів.

Виділені кошти будуть спрямовані на виплату:

- допомоги по безробіттю – 1.277 млрд грн

- підвищення мінімального розміру допомоги по безробіттю з 650 грн до 1000 грн;

- допомога звільненим за власним бажанням з 1 дня, а не як було раніше з 91 дня;
- виплата усім безробітним з 1 дня реєстрації, а не з 7 як було раніше.

- допомоги по частковому безробіттю – 4.723 млрд грн;

- виплати суб'єктам малого та середнього підприємництва на період карантину для покриття витрат на зарплату робітникам, яким було скорочено робочий час [6].

Україна залишається є більш вразливою до економічних шоків: ВВП знизилося на 4-8 % порівняно з 2019 р. Прогнозоване падіння економіки України є наслідком глобальних шоків. На це впливають несприятливі ситуації на важливих для України сировинних ринках, закриття товарних ринків для експортерту, зміна глобальних виробничих ланцюжків. За підсумками НБУ, Україна у 2020 р. зіткнулася з падінням експорту (-10 %), імпорту (-14.5 %), розширенням дефіциту бюджету (8 % ВВП) і зростанням рівня безробіття (до 9.5 %) [6].

Незважаючи на сповільнення поширення вірусу, заходи, що впроваджуються, негативно вплинули на економіку. Для економіки, промисловість, оптова роздрібна торгівля, сільське господарство найбільше створюють робочих місць. Готельно-ресторанний бізнес, сфера обслуговування, розваги, роздрібна торгівля найбільше наразі постраждала від даних обмежень, що ввели у карантин. Готельно-ресторанний бізнес в економіці є відносно незначним у даному спектрі (рис. 2.1). Майже усе сконцентровано на малий бізнес, який потребує підтримки. Охорона здоров'я – єдиний сектор, який в даний момент збільшує свою результативність.

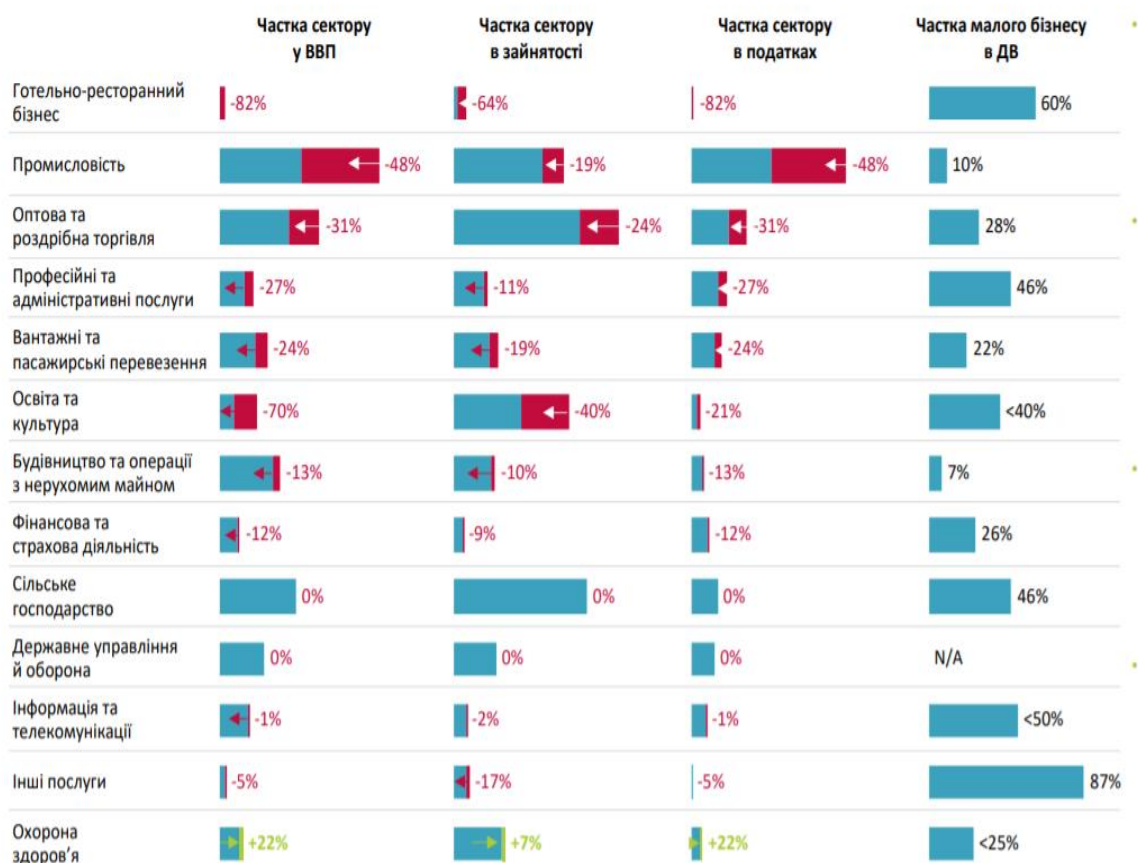

Рисунок 2.1 Вплив державних заходів на економіку (червоний показник - зменшення показника; зелений – збільшення; синій – залишок показника)

2.2 Реалізація програм підтримки домогосподарств: напрями, особливості, ресурси

Розглянемо програми допомоги домогосподарствам у Сумській області : 57 % сімей Сумської області охоплені різними видами соціальної допомоги. Користувалися соціальною допомогою 17.3 % громадян, або 18844 сім'ї. Зокрема це малозабезпечені, сім'ї осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю

Для посилення соціального захисту населення на період поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19 здійснена допомога у розмірі 1 000 грн, окремі категорії населення отримали цю грошову допомогу.

З метою підтримки на період карантину для фізичних осіб-підприємства, які на спрощений системі оподаткування і належать до I і II груп, надавалася допомога

на дітей. Допомога надавалася на кожну дитину яка не досягла 10-річного віку. Допомога надавалася в розмірі прожиткового розміру.

За травень-серпень 2020 р. надано допомогу 1 178 особам в розмірі 10,8 млн грн. Із вересня 2020 р. завершено програму щодо виплати зазначеної допомоги, але Урядовим рішенням від 25.11.2020 № 1171 було продовжено виплату допомоги ще на листопад-грудень 2020 року. За даний період кошти отримала 1 161 особа на 5.4 млн грн. За весь період перераховано одержувачам 16.2 млн грн. Також 25 березня 2020 р. Уряд прийняв постанову № 247 «Про особливості надання житлової субсидії». Надання житлової субсидії в умовах встановленого карантину, спрямований на запобігання корона вірусної хвороби та запровадженню додаткової компенсації витрат на оплату комунальних послуг. Заборонити на період карантину припинення надання житлових субсидій. Для таких випадках, передбачених положенням про порядок призначення житлових субсидій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848, крім обставин, що унеможливають надання житлової субсидії. У разі переїзду домогосподарства в інше житлове приміщення (будинок) або у разі смерті одинокої особи. Забезпечити призначення житлової субсидії на наступний період усім домогосподарствам, які отримували житлову субсидію в опалювальному періоді 2019-2020 рр. Без заяв громадян про призначення житлових субсидій; призначати житлову субсидію громадянам, які були звільнені з роботи в період карантину. Відповідно до п. 1 частини першої ст. 40 Кодексу законів про працю України, і зареєструвалися в службі зайнятості, як безробітні [7].

3 Оцінка економіко-соціальної ефективності державних і приватних програм підтримки домогосподарств

3.1 Тарифна й бюджетна політика

У ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 15.12.2020 р. № 1082-IX передбачено, що мінімальна зарплата у 2021 р. складатиме:

- у місячному розмірі: з 1 січня – 6 000 грн, з 1 грудня — 6 500 грн;
- у погодинному розмірі: з 1 січня – 36.11 грн, з 1 грудня — 39.12 грн.

Заплановано, що протягом 2021 р. мінімальна зарплата буде змінюватися двічі. На що впливає підвищення зарплати? Працівник, який виконав місячну норму, а йому нарахували зарплату в меншому розмірі. Роботодавець повинен зробити доплату до її рівня, яку виплачує разом з зарплатою. Мінімальний посадовий оклад встановлюється в розмірі, не меншому за прожитковий мінімум.

Схема посадових окладів формується на підставі:

- мінімального розміру посадового окладу, встановленого Урядом;
- міжкваліфікаційних співвідношень розмірів посадових окладів і тарифних і тарифних коефіцієнтів.

Отже, мінімальна заробітна плата в Україні – 6 500 грн.

Проведемо аналіз, чи можна прожити з такими доходами, адже реальні потреби декуди суттєво відрізняються від мінімуму.

Для порівняння візьмемо декілька сімей з різним доходом.

Витрати ми рахували за усереднений місяць.

1 Євгенія працює підприємцем, виховує одна дитину (3 роки). У середньому місячний дохід складає 30 000 тис грн. У середньому за місяць сім'я витрачає:

- харчування: 4 000-5 000 грн;
- комунальні послуги: 1 500-2 500 грн;
- приватний садочок для дитини: 4 000 грн;
- іграшки для дитини: 900 грн;

- здоров'я + гігієна: 2 000- 3 000 грн (якщо користуватися послугами приватної клініки, тоді – до 5 000 грн;
- розваги: до 1 500 грн;
- одяг: 2 000-5 000 грн (складно порахувати, адже одяг сезонний ...);
- хобі: 1 300 грн (відвідування спортивної зали).

Ми запитали: чи вистачає цих коштів, щоб забезпечити себе й свою дитину? Нам відповіли, що ні, адже Євгенія ще не враховувала витрати на авто.

Дарина працює віддалено асистенткою з комунікацій. Середній дохід не перевищує 11 тис грн + чоловіка 15 тис грн/місяць. Мають дитину 8 місяців. Витрати середньомісячні сім'ї становлять :

- одяг: до 1 500 грн. (купують на «барахолках, виручають інтернет магазини також). Намагаюся тільки поповнювати запаси того, з чого дитина виростає. У перші 2-3 місяці було значно легше, бо одяг для малюка віддали близькі, чий діти вирости ...);
- харчування: син на штучному годуванні – суміш коштують близько 700 грн; на своє харчування витрачає сім'я до 3 000 грн;
- розвиток: чоловік із сином відвідує плавання для малюка – одне заняття коштує 180 грн, відповідно, на місяць потрібно 4. 720 грн;
- гігієна: близько 1 500 грн – підгузки, серветки тощо.
- здоров'я коли користується послугами державних лікарень то безкоштовно, але інколи вимушені платити – близько 2 500 - 3 000 грн за приватні клініки;
- комунальні послуги: до 2 000 грн;
- додаткові витрати: близько 2 500 грн;
- власного авто немає, часто використовує сім'я таксі, близько 1 600 грн.

Чи вистачає коштів сім'ї? Ні.

Я також порахувала свій дохід на місяць. Я працюю майстром з манікюру. Мій середній дохід складає 10 000 грн + дохід мого молодого чоловіка 13 000 грн.

- харчування: в середньому 3 000-4 500 грн;
- комунальні послуги: 1 000 – 1 700 грн;

- оренда житла: 3 500 грн;
- спортивна зала (разом): 1 800 грн;
- здоров'я й гігієна: у середньому 2 600 - 3 000 грн;
- розваги: до 2 500 грн;
- одяг: 3 000-5 000 грн (залежно від сезону ...);
- ін. витрати: до 3 000 грн.

Чи вистачає нам коштів?

На даному етапі – так, але, якщо взяти до уваги обставини, яких ми можемо не очікувати, тоді, звісно, відчуватимемо брак коштів ...

3.2 Економіко-соціальні можливості і ризики програм підтримки домогосподарств і бізнесу

Уряд запровадив систему підтримки бізнесу, яка дозволить максимально зняти фінансове навантаження на підприємців у період карантинних обмежень.

Саме головне це створити безпечні умови введення бізнесу в умовах пандемії. Карантин дав нам змогу виграти час для підготовки медичної системи та стабілізації поширення коронавірусу. У наш час потрібно створювати безпечні умови щодо ведення бізнесу та переходити до адаптивного карантину. Так важливо рухатися в напрямку оптимізації податкового та регулярного впливу. Для підвищення ділової активності малого й середнього бізнесу впроваджують антикризові заходи. Так як в умовах пандемії малий і середній бізнес почав стискатися з кризою ліквідності, заходи щодо фінансової підтримки запропоновані винятково для малого бізнесу.

Під малим бізнесом маються на увазі фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку : суб'єкти підприємницької діяльності та юридичної особи, в яких чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб, дохід не перевищує 70 млн грн. [44, 47, 48]

Зниження платоспроможного попиту в період кризи має дуже негативний вплив за малий та середній бізнес.

Для стимулювання діяльності малого й середнього бізнесу необхідно підтримати наявні ринки, створити нові шляхом доступу до публічних закупівель.

Також – допомогти бізнесу у виході на зовнішній ринок.

Як ми спостерігаємо, карантинні заходи мають дуже негативний вплив на діяльність бізнесу : валова додана вартість може впасти на 34 %, зайнятість на 27 %, а податкові надходження на 29 %. Це за умов якщо держава не буде втручатися [8].

Також для підтримки бізнесу і зниження податкового навантаження під час карантину й пандемічних обмежень, до законодавства внесено такі зміни:

- Звільнення від нарахування та сплати за землю, яка використовується в господарській діяльності
- Обмежені застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства
- Мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ)
- Фізичні особи-підприємці тимчасово не заповнюють книгу обліку доходів
- Відтермінування введення РРО для всіх категорій платників податків за спрощеною системою
- Збільшили ліміт річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп
- Звільнили від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом
- Спростили системи обліку продукції та впровадили нульові ставки акцизного податку для державних підприємств. Які виробляють дезінфектори на основі спирту
- Врахування без обмежень витрат платників ПДВ на передачу, в якості внеску в боротьбу з коронавірусом, установам охорони здоров'я медикаментів, ліків, обладнання тощо
- Органи місцевого самоврядування мають право на зміну ставок єдиного податку [9].

Обмеження, що встановлені, мають як прямий, так і непрямий вплив на малий і середній бізнес:

- труднощі бізнес-діяльності.
- обмеження у транспорті ускладнює логістику;
- падають доходи населення це веде до втрати платоспроможного попиту на продукцію з боку споживачів.

Висновки

Як свідчить дослідження, рівень та якість життя населення в Україні бажає кращого.

Наша держава повинна розуміти, що коли ми обрали шлях до європейських країн, то народ повинен бути не тільки готовий до європейських зарплат, але й до стандартів життя.

Держава повинна працювати над підвищенням рівня й якості життя населення, особливо працюючого.

Рівень та якість життя залежать від стану економіки держави. Опитування показало, що Україні більшість людей відносять себе до середнього класу. За допомогою цього опитування Центр Разумкова розробили критерії середнього класу. Також дані опитування свідчать, що українцям не вистачає доходів на місяць. Незважаючи на це, прожитковий мінімум кожного року зростає.

На нашу думку, держава повинна встановити реальний прожитковий мінімум, а також перехід до міжнародних стандартів.

Відповідальними за рівень та добробут населення є самі українці та держава.

За період пандемії держава розробила певні програми підтримки домогосподарства і бізнесу.

Список використаної літератури

1. Петровська О. М. Соціально-економічні показники рівня життя населення України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 18. С. 148–152.
2. Тищенко О. В. Соціальні стандарти в Україні: проблеми євроінтеграції. Соціальне право. 2017. № 1. С. 172–183.
3. Doing Business-2017. Україна в рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/doing-business-2017-ukrayina-v-reytingu-svitovogobanku-legkosti-vedennya-biznesu>
4. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства: навчальний посібник / Т.Г. Васильців, О.І. Іляш, Н.Г. Міщенко; за ред. д-ра екон. наук Т.Г. Васильціва. – К.: Знання, 2013. С. 396-398.
5. Гаврилiшин А.П., Омельчук І.М. Порівняльна характеристика малих підприємств в ЄС та Україні // Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми: VII Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2017 р.: тези доповіді – Тернопіль: Вектор, 2017. – Т. II. – С. 248-250.
6. Виділення урядом коштів на допомогу безробітним. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://koda.gov.ua/news/uryad-vidiliv-6-mlrd-grn-dlya-finansuvann>
7. Про надання житлової субсидії в умовах пандемії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/nadannya-zhitlovoyi-subsidiyi-v-umovah-vstanovlennya-karantinu-spryamovanoga-na-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusnoyi-hvorobi-covid-19>
8. Як бізнесу вижити в період пандемії [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/10/26/666619/>
9. Програми підтримки бізнесу під час короно вірусу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>
10. Програми підтримки бізнесу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://investinzhytomyr.com/news/programi-pidtrimki-malogo-i-serednogo-pidpriyemnitstva-u-period-karantinu/>
11. Офіційний сайт Центру Разумкова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/pro-nas/misiia-ta-zavdannia>
12. Посадові оклади за період 2020-2021 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/posadovi-okladi-za-ets/posadovi-okladi-za-yets-2020-2021-proekt/>
13. Стан людського розвитку за період 2019 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/ukraine-ranks-mid-table-in-undps-2019-human-development-report.html>
14. Вісник Київського інституту бізнесу та технології 2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://kibit.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/Web_33.pdf#page=33
15. Витрати і ресурси домогосподарства за період 2017-2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/gdvvg/Arh_vrduB_u.htm
16. Прожитковий мінімум потребує не ліквідації, а термінового перегляду / Бізнес-портал Луцька. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://toplutsk.com/biznews-news_4783.htm
17. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К. : Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
18. Прожитковий мінімум на період 2021 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://buh.ligazakon.net/aktualno/7267_prozhitkoviy-mnmmum-2020#:~:text=%D0%94%D0%BB%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%3A,1%20%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8F%20%E2%80%93%E2%80%932022%20%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C.
19. Яка середня заробітна плата українця. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56496903>.
20. Закон України „Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
21. Viktor V. Sabadash & Tetyana V. Marchenko. Lenovo’s Global Competition Strategy: the Driving Forces of Leadership. Механізм регулювання економіки. 2017. № 1. С. 60–70.
22. Viktor V. Sabadash, Peter J. Stauermann & Ruslana O. Peleshchenko. Competitiveness of Ukrainian Companies in Foreign Markets: New Challenges and Opportunities. Механізм регулювання економіки. 2017. № 1. С. 60–70.

23. Sabadash V. and Denysenko P. Economic and social dimensions of ecological conflicts: root causes, risks, prevention and mitigation measures. *Int. J. of Environmental Technology and Management*. 2018. Vol. 21, Nos. 5/6. P. 273–288. DOI: 10.1504/IJETM.2018.100579
24. Сабадаш В. В. Соціально-економічні виміри екологічного конфлікту. *Механізм регулювання економіки*. 2006. № 2. С. 190–201. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3634>
25. Сабадаш В. В. Енергетична безпека України: конфліктність геополітичного вибору. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 2. С. 52–59. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/24474>
26. Сабадаш В. В., Давиденко І. В., Бабій Т. В. Конкуренція за ресурси й економічні конфлікти у глобальному бізнес-середовищі: рушійні сили, безпека, інституційно-ресурсний концепт врегулювання. *Механізм регулювання економіки*. 2017. № 4. С. 128–147.
27. Viktor V. Sabadash, Svitlana A. Petrovska, Mykhailo V. Petrovskyi. Formation of the Organizational and Economic Mechanism for Attracting Investment to the Region. *Механізм регулювання економіки*. 2017. № 2. P. 16–23.
28. Сабадаш В. В., Мінакова І. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника*. Суми : Університетська книга, 2019. С. 639–667. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80106/1/Melnik_econom.pdf
29. Сабадаш В. В. Бизнес-интересы фирм на внешних рынках. *Экономика и бизнес: учебник / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, д.э.н., доц. А. И. Каринцевой*. Сумы: Университетская книга, 2018. С. 322–351.
30. Сабадаш В. В., Мельник Л. Г., Завдов'єва Ю. М. та ін. Розвиток української альтернативної енергетики на основі проривних технологій. *Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій) : навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника та Б. Л. Ковальова*. Суми: Сумський державний університет, 2020. 180 с.
31. Сабадаш В. В., Мельник Л. Г., Дериколенко О. М. та ін. Проривні технології як основа інновацій в альтернативній енергетиці. *Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій) : навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника та Б. Л. Ковальова*. Суми : Сумський державний університет, 2020. 180 с.
32. Сабадаш В. В. Дослідження впливу енергоресурсних чинників на економічну безпеку. *Механізм регулювання економіки*. 2009. №2. С. 11–18. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3360>
33. Сабадаш В. В. Інституційні аспекти врегулювання екологічних конфліктів (регіональний і міжнародний рівні). *Механізм регулювання економіки*. 2008. №1. С. 68–77.
34. Сабадаш В. В. Енергетично-ресурсна безпека України: загрози виникнення еколого-економічних конфліктів. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2009. № 2. С. 70–77.
35. Сабадаш В. В. Тенденції сучасної ресурсної політики у забезпеченні еколого-економічної безпеки. *Механізм регулювання економіки*. 2007. №2. С. 50–59. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/3130>
36. Сабадаш В. В. Методологічні підходи до детермінації екологічного конфлікту. *Механізм регулювання економіки*. 2006. – № 4. – С. 49–62.
37. Сабадаш В. В. Екологічні конфлікти: теоретико-методологічні аспекти еколого-економічного дослідження. *Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / [Андрєєва Н. М., Бараннік В. О., Белашов Є. В. та ін.]; за науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. Сімферополь : ПП «Підприємство Фенікс», 2010. С. 336–357.*
38. Сабадаш В. В. Антиекологічні тенденції соціально-економічного розвитку: конфліктний потенціал екологічного фактора. *Механізм регулювання економіки*. 2009. №3, Т.1. С. 11–22.
39. Сабадаш В. В., Петровська С. А. Оцінювання інвестиційної привабливості території з урахуванням еколого-економічних інтересів суб'єктів господарювання. *Механізм регулювання економіки*. 2013. №3. С. 21–29.
40. Сабадаш В. В., Бабій Т. В., Гамалій Ю. М. «Зелені» облігації, як драйвер сталого розвитку. *Економічні проблеми сталого розвитку : мат. міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 28-29 квіт. 2020 р.)*. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 231–233.
41. Viktor V. Sabadash, Olena Pavlenko, Oleg Rubel, Aleksandar Shivarov, Kaled A. Asalam Moftah Adrwi, Anar Aghayev. A dynamic approach to the study of institutions in a green economy: macroeconomics, regions and industries. *International Journal of Global Environmental Issues*. 2020. Vol. 19, No. 1/2/3. Pp. 243–264. DOI: 10.1504/IJGENVI.2020.10037585. <https://www.inderscience.com/info/inarticle.php?artid=114880>.

42. Сабадаш В. В., Чорна Я. В., Фалько К. С. Міжнародні логістичні системи: дослідження трансформацій під впливом рецесії та визначення перспективних напрямів розвитку логістичної архітектури. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 4. С. 70–80. <https://doi.org/10.21272/mer.2020.90.05>.
43. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. (<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>)
44. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с
45. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій). Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
46. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енерго-ефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016. – 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>
47. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – К.: Універсальна книга. – 572с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
48. Экономика и бизнес: учебник / под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника, д.э.н., доц. А. И. Каринцевой. – Сумы : Университетская книга, 2018. – 608 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80201>
49. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д-ра экон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. экон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80184/1/%d0%adkonomyka_razvytyia.pdf
50. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. *Mechanism of economic regulation*. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
51. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. *Problems and Perspectives in Management*, 18(4), 37-48. doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04
52. Melnyk L.G., Kubatko O. The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. *International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova*. – RudaŚląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidium, 2017. – 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1
53. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. *Economic Annals-XXI*, 179(9-10), 22-30. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V179-02>
54. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital economy and digital society*. T. Nestorenko& M. Wierzbik-Strońska (Ed.). Katowice: Katowice School of Technology. [in Ukrainian].URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>
55. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // *Journal of Environmental Management and Tourism*. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>